FORM FOUR CLUSTER KCSE MODEL5

KISWAHILI PAPER 3 ANSWERS

SEHEMU YA A (Alama 20)

USHAIRI

1. (a) Mama. Kinda ninakulilia. (kichwa chochote mwafaka alama 2)

(b) Huzuni. Kilio.

(c) Tunu za dunia/raha.

Urembo wa shani. N

goma/kucheza ngoma.

(d) Jazanda-kinda mtini.

Tashhisi –sauti uliyotoa imenigusa moyoni

Tabaini-si mbwa wala si nyani.

Tashtiti/balagha- ubeti wa 9 mshororo wa 3. (zozote 2x2=alama 4)

(e) Uhuru.

(i) Inkisari/ufupisho/makato. k.m kimojapo-kimojawapo.

(ii) Kuboronga sarufi –kinda ninakulilia-ninakulilia kinda.

(iii) Mazida –kuikumbukia-kuikumbuka. (hoja moja 1x2=alama 2)

(g) (i) ghuma –mshangao/huzuni.

(ii) sumbuku- mkiwa.

SEHEMU YA B (Alama 20)

RIWAYA

2. 2(a)

-Msemaji ni Bi Zuhura.

-Anajiambia mwenyewe.

-Yuko katika jumba lake akiwa pweke.

-Alikuwa akiwachwa na muwewe bila kumpa mapenzi. (alama 4)

(b)

-Mvumilivu- anavumilia tabia ya Bwana Nasaba Bora,na hata anyimwapo penzi,hajakuwa na jicho la nje.

-Ana utu –anamhurumia Uhuru na anamsadia licha ya kuwa na walakini kuwa mtoto wa mumewe,Anataka DJ ashughulikiwe baada ya kuumwa na Jimmy.

-Mlezi mzuri –Licha ya Mashaka kuwa kama wazimu;anamshughulikia.Pia malezi yake kwa madhubuti yanamfanya anakuwa na msimamo mzuri kuhusu maisha.

-Msamehevu-hata baada ya kutalikiwa anahudhuria mazishi ya mumewe.

-Mwenye huruma-Anamrai mumewe awaachilie Amani na Imani kutoka gerezani,vile vile anamtaka mumewe amsadie yule mama mjamzito na hata kumbeba Amani.(zozote 2x2=4)

(c) Jazanda –ndoa kulinganishwa kuwa kama mashua ambayo ina abiria wengi: waume na wake.

-Taswira-picha ya abiria wakiabiri mashua (ndoa) (zozote 2x2=4)

(d) -Wanawachia malezi ya watoto-k.m Mwalimu Majisifu hasaidii Dora kuwatunza wanao: lake ni ulevi tu.

-Wananyimwa mapenzi- Dora ananyimwa mapenzi kwa miaka 15 na Bi Zuhura vile vile ananyimwa haki ya ndoa.

-Wanaume hawawezi kuwasaidia hata wanawake wajawazito ilivyokuwa kwa mama aliyekuwa akijifungua na Mtemi hakumsaidia.

-Wanawake wengine hawana maamuzi yote yanafanywa na wanaume k.m Lowela anamwacha mawanaye kwa Amani kwani aliambiwa na Mtemi.

-Wanawake wananyang'anywa mali yao;hawana usemi mbele ya baadhi ya wanaume k.m mamake Imani aliyenyang'anywa shamaba na Nasaba Bora.

-Wanashurutishwa kuhudhuria mikutano ya hadhara k.m Bi.Kizee: wangetumia muda huo kujiendeleza kimaisha kwani hata hawaelewi kisemwacho.

-Wanafungwa jela bila kujali jinsia yao k.m Imani anafungwa jela pamoja na Amani na Matuko Weye.(kutaja alama 1,maelezo alama 1)

(Hoja zozote 4x2=8)

3)

-Viongozi peke yao wanaonufaika na uhuru k.m kukuza mazao yaletayo faida Sokomoko baada ya wakoloni.

-Raia walitarajia kurejeshewa ardhi iliyotwaliwa na wakoloni lakini viongozi wananyakua ardhi hiyo k.m Nasaba Bora kunyakua mashamba ya Chirchir Hamadi na Mwinyi Hatabu Mtembezi.

-Viongozi wanaendeleza ufisadi unaowanyima raia matunda ya uduru,Mtemi Nasaba Bora alipokuwa katika Wizara ya Ardhi na Makao anajitengenezea faili za kupata mashamaba na pia kula mlungula.

-Serikali inawanyima raia matunda ya uhuru kwa kutumia misaada ya kupunguza umaskini kuwasomesha watu wasiostahimili k.m Fao ng'ambo. -Wengi wa Wanatomoko hawapati kufaidika matunda ya uhuru kwani hawapati huduma za afya k.m DJ na Uhuru.

-Mashujaa waliopigania uhuru wa Sokomoko wanatelekezwa badala ya kula matunda ya uhuru wa k.m Mzee Duni na Mzee Matuko Weye ambao wanaishi maisha duni.

-Wanatomoko walipigania uhuru lakini hawana uhuru wa kusema au kotoa maoni k.m Matuko Weye anatishwa na kutiwa mbaroni anapotoa usemi wa kukashifu uongozi.

-Wanatomoko wameridhia lugha ya wakoloni (kiingereza) badala ya kukuza lugha yao.Hata hotuba ya Mtemi inatolewa kwa kiingereza licha ya raia kutoilewa.

-Raia hawana uhuru wa kujiamulia,wakati wa sherehe za kuadhimisha siku kuu ya wazalendo,raia wanatiwa hofu,na kulazimishwa kuhudhuria sherehe.

-Wanatomoko wanaridhi elimu ya wazungu,wakoloni badala ya kujenga elimu yao k.m Nasaba Bora (Majisifu), Fao na Madhubutu –hawa wanaenda kusoma ng'ambo.

-Viongozi pekee ndio wanaoishi kwa makaazi bora k.m Nasaba Bora.

-Raia wengi hawana kazi wala mashamba.Ni baada ya uhuru wa pili ndipo Amani na Madhubuti wanawagawia mashamba.

-Serikali mpya inaendeleza ukatili-mamake Imani anapigwa na kufurushwa kutoka nyumba yake na shamba lake pia Chirchir Hamadi anauwawa.

SEHEMU YA C (Alama 20)

TAMTHILIA

3. 4. (a)

(i) Yalisemwa na Mstahiki Meya.

(ii) Akajiambia mwenyewe.

(iii) Akiwa Ofisini mwake.

(iv)Alisema haya akirejelea mwanakandarasi ambaye atamfuta kazi (alama 4)

(b) Takriri (uradidi) kwa mfano safi,safi. Uzungumzi nafsi k.m safi,safi huyu nitamfurusha. (alama zozote 2x2=alama

4) (c) (i) Unafiki.

-Meya anajifanya anafanya kazi kwa manufaa ya umma ilhali anajinufaisha na washiriki wake k.m anajilimbikizia vipande vya ardhi.Pia anashirikiana na mwanakandarasi.

-Meya anajifanya mcha Mungu,mpole,mnyenyekevu na kwamba ana wito wa kumtumikia Mungu,jambo ambalo si kweli.

-Meya na baraza lake wanataka kuonekana wawajibikaji kwa mameya wan je ilhali si wawajibikaji.(zozote 3x1=alama 3)

Propaganda

-Meya alisema kuwa dawa zipo bandarini lakini hazipo.

-Kusema kwamba mji wa Cheneo ni wa kupigiwa mfano kimaendeleo ilhali si kweli.

-Anaposema kuwa wanachochewa na daktari Siki, jambo ambalo si kweli.(zozote 3x1=alama 3)

Ubadhirifu wa mali

-Meya anawapeleka watoto wake ng'ambo kusoma kutumia pesa za umma.

-Anapeleka mkewe kujifungua ng'ambo.

-Anampeleka mkewe kutibiwa mafua ng'ambo.

-Anapeleka Bili katika hoteli za kifahari.

-Kuwapa mameya (wafadhili) mapokezi katika hoteli ya kifahari na pia vyakula kutoka kila utamaduni duniani.

-Mvinyo kuagizwa kutoka urusi na Divai kutoka Ufaransa.

-Anawauliza madiwani kama anaweza kukarimu chochote wao wanaomba posho.

-Meya alimlipa mhubiri laki moja. (zozote 3x1=alama 3)

Usaliti

-Aliwasaliti wafanyakazi kwa kutowaongeza mshahara.

-Alimsaliti Diwani III kwa kutomshirikisha katika mkutano wa madiwani.

-Aliwasaliti wananchi kwa kuwanyang'anya viwanja na vipande vya ardhi na kuviuza.

-Aliwasaliti Wanacheneo kutowapatia elimu bora ilhali watoto wake wanasoma ng'ambo.

-Aliwasaliti wananchi kutohakikisha kuwa kuna chakula bora cha kutosha.

-Aliwasaliti wanacheneo kutobuni nafasi za kazi. (zozote 3x1=alalma3)

5.)

1. Ufisadi umekiti mizizi- mwanakandarasi.

2. Umaskini –wananchi wa kawaida kukosa chakula na hela za matibabu.

3. Uongo wa viongozi- kudanganya kwamba dawa zimeagizwa.

4. Ukoloni mamboleo – viongozi kuiga tabia na mienendo ya wakoloni k.m mvinyo ghali,kutembelea hoteli za kifahari.

5. Utegemezi wa misaada.

6. Vitisho k.m kutishia kuwavurumisha kazini wale wanaogoma.

7. Ukaragosi- kutotaka kupinga viongozi kwa ajili ya kujinufaisha kibinafsi.

8. Propaganda.

9. Kutumia vibaya vyombo vya dola k.m matangazo,askari kutumiwa kuwatawanya wanaogoma.

10. Viongozi kutowajibika k.m kutojali kifo cha mtoto kutokana na ukosefu wa matibabu.

11. Mishahara duni kwa wafanyakazi wa umma.

12. Ubadhilifu –kutumia pesa za umma kuingizia vinywaji ghali,kujistarehesha katika hoteli kubwa kubwa.

13. Unafiki wa kidini-viongozi kudai ni wacha Mungu ilhali wanawadhulumu raia,kuwapa mapdre pesa ili wapate uungwaji mkono.

14. Ushauri mbaya –Bili kushauri waibe na kuuza fimbo ya Meya.

15. Ujinga wa raia-kuendelea kuchagua viongozi wasiostahili mara kwa mara.

16. Mapinduzi –kutumia mbinu hasi kuondoa viongozi mamlakani hali inapoendelea kutoridhisha.

17. Kujiuzulu kwa wafanyakazi badala ya kuendelea kupigania mabadiliko.

18. Mazingira chafu –maji kukosekana kwenye makao ya akina yaha.

19. Uundaji wa kamati zisizokuwa na manufaa. Tanbihi –maelezo ni lazima,mwanafunzi arejelee tamthilia.

SEHEMU YA D (Alama 20)

DAMU NYEUSI NA HADITHI NYINGINE:

4. 6.) a. Msemaji ni Fikirini.

o Anamwambia Fiona.

o Wako barabarani.

o Hii ni baada ya Fikirini kunaswa na polisi kwa kutofunga zipu na kutozwa faini ya dola mia mbili.

(4x1=alam

4) b. Fiona.

o Mwanamke mweusi pandikizi la miraba mine.

o Katili. o Mwongo.

o Mwenye vitisho.

o Hajithamini.

o Mwizi.

o Mnafiki.

o Binafsi. (zozote 6x1=alama

6) c.

o Watu weusi wanabaguliwa katika nchi ya watu weupe.

o Wanaadhibiwa vikali kwa makosa madogo kwa kuwa weusi.

o Wahadhiri chuoni wanawapendelea wazungu.

o Walinzi kwenye maduka makubwa huwakagua zaidi.

o Dereva anampita Fikirini kwa kuwa ni mweusi.

o Wanafunzi wanakejeli Fikirini.

o Wanabaguliwa na weusi wa marekani kwa kuibiwa na kutishwa. (zozote 6x1=alama 5)

7.UONGOZI WA KIJAMII

o Uasherati/uzinzi samaki wan ci za joto,damu nyeusi,kanda la usufu.

o Ulevi na anasa-macko,mwana wa darubini,gilasi ya mwisho makaburini.

o Ubaguzi-maskini babu yangu,damu nyeusi.

o Kutoajibika- kikaza,mzizi na matawi, samaki wa nchi za joto.

o Tamaa- ndoa ya samani,tazamana na mauti..

o Uzembe –mke wangu. o Uavyaji mimba –samaki wa nchi za joto.

o Ujambazi –gilasi ya mwisho makaburini Damu Nyeusi.

o Biashara haramu –Samaki wa nchi za joto.

o Ukabila –maskini babu yangu.

o Ubakaji-mwana wa darubini.

o Ubinafsi- ndoa ya samani,tazamana na mauti,mwana wa darubini.

o Uongo – mzizi na matawi,kikaza,mwana wa darubini.

SEHEMU YA E (Alama 20)

FASIHI SIMULIZI

5. a) Soga-mazungumzo ya kupitisha wakati.(alama 2)

b) -Hugawanywa katika beti/stanza.

-Huimbwa kutegemea mazingira.

-Hutolewa wakati maalum/mahali maalum.

-Huimbwa zikiandamana na uchezaji wa ngoma. (zozote 4x1

c) Maigizo ni hali ya kuiga matendo,tabia za watu au viumbe. (1x2)

d) -Hutolewa mbele ya hadhira.

-Uigizaji huhitahi uwanja maalum.

-Hufungamana na shughuli za jamii nf. Sherehe za mviga,utambaji hadithi n.k.

-Lazima kuwe na tendo la kuigizwa.

-Waigizaji huvaa maleba.

-Maigizo huiga hali ya maisha ya jamii.

-Yaweza kuambatana na ngoma pamoja na uimbaji. (zozote 3x2)

e)

-Kuongeza msamiati katika lugha.

-Kupamba lugha.

-Kuficha lugha chafu.

-Kurahisisha mawasiliano na kufanya wanakundi wajihisi kuwa pamoja.

-Kujitambulisha kwa watu na kunndi Fulani. (3x1=3) f)

-Huambatana na utamaduni.

-Hongozwa na watu maalum.

-Hufanya mahali maalum k.v mwituni,kando ya mto n.k.

-Hufanywa kwa utaratibu maalum.

-Kuna kula kiapo na matambiko kutolewa.

-Huambatana na ulumbi/mawaidha.

-Sadaka hutolewa (zozote 3x1=3)